

І. Андрощук

м. Рівне

**НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА
В МІЖАТЕСТАЦІЙНИЙ ПЕРІОД**

Анотація. У статті розглядаються умови та їх характеристика, за яких відбувається ефективне управління розвитком учителя-філолога в міжатестаційний період у системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: умови, система умов, організаційно-педагогічні умови, дидактичні умови.

И. Андрощук

**НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ РАЗВИТИЕМ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ-
ФИЛОЛОГА В МЕЖАТТЕСТАЦИОННЫЙ ПЕРИОД**

Аннотация. В статье рассматриваются условия и их характеристика, при создании которых осуществляется эффективное управление развитием учителя-филолога в межаттестационный период в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: условия, система условий, организационно-педагогические условия, дидактические условия.

I. Androschuk

**SCIENTIFIC APPROACHES TO THE MANAGEMENT OF TEACHER-
PHILOLOGIST'S PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT
WITHIN THE ATTESTATION PERIOD**

Annotation. The article examines the conditions and characteristics in which there takes place the effective management of teacher-philologist's development within the attestation period the in the system of postgraduate pedagogical education.

Keywords: conditions, system of conditions, organizational and pedagogical conditions, didactic conditions.

Постановка проблеми. Нині особливо актуальним є впровадження суб'єкт-суб'єктної, гуманістичної, інноваційної парадигми освіти, що має гуманітарну спрямованість та створює умови для формування компетентностей громадянина єдиної Європи, інформаційного суспільства та демократичної держави з ринковою економікою [3, с. 54–62].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У цьому контексті науковцями здійснено аналіз національної мовної особистості (Г. Богін, С. Єрмоленко, Ю. Караулов, О. Семенюк та ін.), охарактеризовано різні аспекти формування мовної особистості учня і студента (О. Біляєв, М. Вашуленко, О. Голобородько, Т. Донченко, Л. Мацько, В. Мельничайко, Н. Остапенко, Л. Паламар, М. Пентилюк, С. Караман, Т. Симоненко, Л. Скуратівський, Л. Струганець та ін.).

Досліджуються окремі питання підготовки майбутніх учителів української мови й літератури (Н. Волошина, І. Зязюн, Є. Пасічник, М. Пентилюк, О. Семенов, В. Степанишин, Г. Токмань, В. Шуляр), проблеми використання компетентнісного підходу в роботі вчителя-філолога (М. Пентилюк, А. Фасоля, І. Хом'як, Н. Хом'як), розглянуті організаційно-методичні умови підвищення професійної компетентності педагога на основі самодіагностики й самоаналізу уроку (К. Віаніс-Трофименко, Г. Лісовенко). Однак питання створення умов для ефективного управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога висвітлена в наукових працях недостатньо. У цьому й полягає актуальність даної розвідки.

Метою даної статті є розглянути ті умови, за яких відбувається ефективне управління розвитком учителя-філолога в міжтестастійний період у системі післядипломної педагогічної освіти, подати їх коротку характеристику.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій теорії та практиці існує декілька підходів до визначення умов розвитку професійної

Теорія та методика управління освітою, № 10, 2013

компетентності педагога, які відрізняються цілями, організацією, структурою і протіканням процесів та вимогами до кінцевого результату. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови значення поняття «умови» подається як «необхідні обставини, особливості реальної дійсності, які уможливають здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь» [1, 1295].

Під умовами в контексті нашого дослідження розглядаються ті обставини, за яких відбувається розвиток професійної компетентності вчителів-філологів і від яких залежить кінцевий результат цього процесу.

Під системою умов розвитку професійної компетентності вчителів-філологів ми розуміємо сукупність взаємопов'язаних і періодично повторюваних способів впливу [2]. У зазначеному процесі ми простежуємо циклічність; період циклу – міжтестастійний період.

Обрана нами методологічна основа (розуміння особистості як відкритої, активної, унікальної та цілісної системи – Б. Ананьєв, Л. Анциферова, Г. Олпорт, С. Рубінштейн; розуміння неперервної освіти як цілісної та динамічної системи, що розвивається – С. Архангельський, В. Зінченко, С. Франк) та теоретичні підходи до розвитку професійної компетентності вчителя-філолога дали нам змогу визначити такі закономірності цього процесу:

1. відповідність мети розвитку професійної компетентності вчителя-філолога вимогам суспільства, соціальним потребам регіону, навчального закладу, в якому він працює, державним вимогам до кваліфікаційних характеристик, а також вимогам і запитам самого вчителя-філолога;

2. мотивація і трансформація кількісних змін у професійних і особистісних компонентах у нову (вищу) якість щодо професійної компетентності вчителя-філолога;

3. визнання результатів процесу розвитку професійної компетентності вчителя-філолога соціально значущими в умовах гуманітарної освіти;

4. залежність рівня і ефективності процесу розвитку професійної компетентності вчителя-філолога від ступеня організації процесу управління цим процесом.

Проаналізувавши описані в психолого-педагогічній літературі умови розвитку професійної компетентності вчителя-філолога і розглянувши їх застосування в контексті теми нашого дослідження [10], ми виділили особливі організаційно-педагогічні умови, необхідні для забезпечення ефективного управління процесом розвитку професійної компетентності вчителя-філолога в міжтестастійний період.

На нашу думку, організаційно-педагогічними умовами, що забезпечують формування предметно-методичної компетентності вчителя, є:

- мотивація безперервного навчання вчителя-філолога як основи його професійної компетентності; розвиток ціннісного ставлення до обраної професії педагога за філологічною спеціальністю; орієнтація на самооцінку предметно-методичної компетентності – уміння оцінювати власні можливості та окреслювати перспективи професійного зростання;

- компетентнісна спрямованість змісту навчальних модулів; виявлення предметно-методичної насиченості змісту підвищення кваліфікації вчителів-філологів; врахування в змісті програм навчальних дисциплін і методиках їх викладання відповідно до тенденцій розвитку наук, що забезпечує ефективний розвиток предметно-методичної компетентності вчителя-філолога; наявність у навчальних планах цільових програм, що інноваційно доповнюють професійну складову підвищення кваліфікації вчителя-філолога;

- визначення модулів, спецкурсів, що спрямовані на формування предметно-методичної компетентності вчителя-філолога в структурних циклах, навчальних планах курсів підвищення кваліфікації, здійснення інтеграції психолого-педагогічних, предметних і методичних особливостей педагогічної діяльності;

- застосування інноваційних освітніх технологій у процесі управління професійним розвитком учителя-філолога (зокрема запровадження

модульно-накопичувальної системи організації навчального процесу як однієї з оптимальних сучасних технологій, що спрямована на розвиток мотивації досягнення цілей навчально-виховного процесу, стимулювання самостійності, професійної самосвідомості й зорієнтована на конкретний результат); використання новітніх інформаційних технологій навчання, наповнення змісту освітнього середовища цінностями філологічної спеціальності, ідеями дитиноцентризму, загальносвітовими традиціями й орієнтирами; застосування інформаційно-комунікаційних методик і технологій, що сприяють педагогічному пошуку, дослідженню, творчості.

На основі досліджених теорії та практики післядипломної педагогічної освіти, нами встановлено, що предметно-методична компетентність учителя-філолога – це інтеграційна, багаторівнева, професійно значуща характеристика його особистості, що формується завдяки системній, поетапній цикловій підготовці й виражається в наявності ціннісного ставлення до професійної діяльності, предметно-методичних знаннях і уміннях, наявному досвіді організації способів педагогічної діяльності, яка означає виконання вчителем професійних дій з необхідною якістю, встановленою відповідним стандартом освіти і нормативно-регулюючими документами.

Організаційно-педагогічні умови управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в міжтестастійний період у експериментальних закладах післядипломної педагогічної освіти базувалися на забезпеченні неперервності процесу розвитку професійної компетентності вчителя-філолога на основі впровадження інноваційної управлінської технології, яка передбачає різномірну варіативність змісту і форм навчання відповідно до кваліфікаційної категорії, запитів і потреб, наявного досвіду з метою сприяння руху вчителя-філолога за індивідуальними траєкторіями професійного і особистісного розвитку у міжтестастійний період.

На основі теоретичних положень та існуючої практики нами були визначені стратегічні напрями управління розвитком професійної

Теорія та методика управління освітою, № 10, 2013

компетентності вчителя-філолога, які охоплюють найважливіші складові післядипломної освіти та співвзаємодії педагогів у процесі навчання:

1. Аналіз, прогнозування, організація і вдосконалення різнорівневого змісту розвитку професійної компетентності вчителя-філолога.

2. Різномасштапність форм процесу управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога.

3. Обрання слухачами методів і форм діяльності, способів взаємодії викладача і слухача.

4. Поетапний аналіз і контроль, засоби управлінського і методичного супроводу вчителів-філологів у міжтестастійний період.

5. Моніторинг процесу управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в міжтестастійний період.

У нашому дослідженні ми розглядаємо управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в міжтестастійний період, тому ця проблема вимагає розгляду створення умов у навчальному, науковому і методичному аспектах. Ми погоджуємося з думкою, що планова курсова підготовка спеціалістів (у передтестастійний період) має здійснюватися за програмою підсумкових кваліфікаційних курсів, які є завершальним етапом відповідного проміжку діяльності вчителя-філолога і передують атестації працівника на відповідній займаній посаді чи черговому призначенні на посаду. Тобто, програма кваліфікаційних курсів має носити як підсумковий, так і прогностичний характер особистісного розвитку вчителя-філолога, а міжтестастійний період – передбачати основний період професійного зростання вчителя-філолога [7, 43 – 46].

Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі післядипломної педагогічної освіти передбачає також дотримання низки дидактичних умов. Передусім, учасники освітнього процесу, у даному випадку вчителі-філологи, мають чітко усвідомлювати дидактичну сутність понять «компетентність», «професійна компетентність», які можуть

характеризувати як певний етап в освітньому процесі, так і його кінцевий результат – досягнення бажаного рівня професійної компетентності.

Перелік компетентностей учителя-філолога розглядається нами як задана соціальна норма, необхідна для його подальшого ефективного функціонування в педагогічній сфері. Оскільки набуття цих компетентностей відбувається поступово в процесі неперервної і безперервної освіти, рівень професійної компетентності вчителя-філолога на різних етапах професійної діяльності є різним. Тому це підтверджує на практиці рівневий характер компетентнісного підходу, про доцільність визначення певних послідовних рівнів у процесі розвитку професійної компетентності вчителя-філолога.

Отримання позитивного кінцевого результату передбачає забезпечення контролю за його досягненням на певних етапах цього процесу. Нормативний результат сформованості професійної компетентності вчителя-філолога також має передбачати контроль за послідовністю її формування з визначенням вимог до рівня сформованості компетентності вчителя-філолога на кожному етапі. Ці етапи, по-перше, мають бути пов'язаними з послідовністю формування професійного досвіду в процесі педагогічної діяльності; по-друге, віддзеркалювати хід освітнього процесу вчителя-філолога: мотивацію (усвідомлення цілей і завдань), актуалізацію (визначення найближчого необхідного рівня професійної компетентності), з відпрацюванням необхідних теоретичних і практичних блоків; моніторинг (самоаналіз отриманих результатів і співставлення отриманих результатів із очікуваними) і як результат – підвищення рівня професійної компетентності.

Залежно від виду професійної компетентності (предметна, комунікативна чи проєктивна) шляхи та терміни їх розвитку є різними. Такий розвиток може бути спеціальний (безпосередній) або контекстний (опосередкований) і може здійснюватися впродовж будь-якого терміну – протягом усього міжтестастійного періоду (5 років) або впродовж його частини (2, 3 роки). Звідси виникає наступна умова реалізації компетентнісного підходу – чітке визначення вимог до кінцевого результату

сформованості професійної компетентності вчителя-філолога та до основних етапів їх

Висновки. Виходячи із вищезазначеного, приходимо до висновку, що організаційно-педагогічні умови управління процесом розвитку професійної компетентності вчителя-філолога в міжтестастійний період поєднують урахування стану і перспектив соціально-економічного та культурно-освітнього розвитку суспільства, регіону, вивчення особистих професійних запитів учителів-філологів у міжтестастійний період, неперервність процесу професійного зростання, поєднання зовнішньої та внутрішньої варіативності навчання, створення і використання інформаційно-навчального середовища системи освіти, інноваційність змісту, форм і технологій, моніторинговий супровід, модернізацію функціонування закладів післядипломної педагогічної освіти.

У подальших розвідках буде розглянуто наукові підходи до змісту управління розвитком професійною компетентністю вчителя-філолога в міжтестастійний період.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / укладач і головний ред. В. Бусол. – К.: Ірпінь: ВТФ Перун, 2001. – 1440 с.
2. Віаніс-Трофименко К. Б., Лісовенко Г. В. Підвищення професійної компетентності педагога [Текст] / К. Б. Віаніс-Трофименко, Г. В. Лісовенко. – Х.: Основа, 2007. – 176 с.
3. Гавриш І. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 [Текст] / І. Гавриш; Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 572 с.
4. Дзвінчук Д. Освіта в історико-філософському вимірі: тенденції розвитку та управління : монографія [Текст] / Д. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «Нічлава», 2006. – 378 с.

5. Енциклопедія освіти [Текст] / голов. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати [Текст] / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
7. Олійник В. Щодо впровадження дистанційного навчання в післядипломній педагогічній освіті [Текст] / В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 1. – С. 43 – 46.
8. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України, 23 листопада 2011р. № 1392 – Режим доступу : http://svitova-litera.at.ua/board/dokumenty_mon/derzhavnij_standart_bazovoji_i_povnoji_zagalnoj_serednoj_osviti/2-1-0-21, вільний. – Назва з екрана.
9. Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні [Електронний ресурс] : указ Президента України, 20.03.2008 р. № 244/2008. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/>, вільний. – Назва з екрана.
10. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: Науково-методичний посібник [Текст] / за заг. ред. В.І. Пуцова, Л.Я. Набоки. – К., 2007. – 228 с.
11. Творческая личность в системе непрерывного профессионального образования [Текст] / [под ред.: С. О. Сисоевой, О. Г. Романовского]. – Х., 2000. – 434 с.
12. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості: [наук. видання] [Текст] / за заг. ред. С. М. Ніколаєнко, В. В. Тесленка. – К.: Пед. преса, 2007. – 176 с.